

DEEPENING THE RELATIONSHIP

PARASHA BEHAR-BECHUKOTHAI

¹ **H**ASHEM spoke to Moses on Mount Sinai, saying: ² Speak to the Children of Israel and say to them: When you come into the land that I give you, the land shall observe a Sabbath rest for HASHEM. ³ For six years you may sow your field and for six years you may prune your vineyard; and you may gather in its crop. ⁴ But the seventh year shall be a complete rest for the land, a Sabbath for HASHEM; your field you shall not sow and your vineyard you shall not prune.

במצוה זו אין כפיה ואיכא דרכי נועם, ובהכרח יש לומר כן דמה נשתנה מצוה זו מכל המצוות שכולם בדרכי נועם.

4 אולם נראה שבעצם במצוה זו - שלכאורה נסיון הכפיה בתוכה - אזי כדי להוציא מטענות שהנסיון הוא באם נתרצה לכפיה ולהשוותה בזה לכל המצוות - נצטרף עמה הבטחה מפורשת יחד עם ציווי זה של השבתת השדה והוברותה והפקר יכולה: "וצויתי את ברכתי לכם בשנה השישית ועשת את התבואה לשלוש השנים" (כה, כא). וכי היכן מצינו שהתורה מבטיחה שכר במזומנים כאן בעולם הזה, ובפרט לשיטת הרמב"ן שבשנה השישית כבר היא יכול לשלוש שנים, וגם לדעת ה"כ"י יקר" שהקשה עליו דאם כן מהי שאלת "וכי מה גאכל בשנה השביעית" (כה, כ), והלא מזונם היא כבר בשנה השישית לשלוש השנים, ותירץ דהכוונה שמבטיחה תורה דבשנה השישית היא יכול - אמנם בכמות כמו כל השנים אולם היא בו ברכה לג' שנים, בכל אופן מצינו "הבטחת התורה" לשלם במזומן לשומרי שביעית.

5 הרי שראתה התורה צורך מיוחד דוקא במצוות השביעית להדגיש לנו שהמצוות מצד עצמם אין תכליתם לנסיון הנטל אלא עונג, והמקיימם מתענג גם בעולם הזה, והמופת החותך לכך בזה שראתה התורה צורך מיוחד לתרץ את מצוות השמיטה שלכאורה סותרת עיקרון זה, ולכך בארה התורה שאין מטרת מצוות השמיטה לנסיון אם נכפה עצמנו להפסד שבה, אלא אדרבא מטרתה לחזק לנו את מידת הביטחון שבכך נשיג את התכלית - להתענג על ה', ויבואר ענין להתענג על ה' שבמצוות השמיטה כמאמר הבא (סד) שכאמור זו מטרת כל המצוות, לכך אף שאין הקדוש ברוך הוא עושה ניסים בכדי, כאן הבטיח לנו לשנות הטבעים עבורנו, ובאם נשמור שביעית נזכה לנס של יכול שלוש שנים בשנה אחת. ובה נילתם התורה על כל המצוות, דמצד עצמם טמון בהם עונג ונועם, ולתכלית זו יגיע לבסוף בקיומן, ולא לנצחון הכפיה גרידא.

6 ובאמת ישנם עוד כמה מצוות שהנסיון מונח לכאורה בעצם קיום המצוה, כגון מצוות הצדקה שהאדם מצווה בפועל לחסר ממונו, והנסיון הוא בעצם קיום המצוה. אולם נתבונן שדוקא במצוות צדקה ומעשר הרשה לנו הקדוש ברוך הוא לנסותו כאן בעולם הזה, וכנאמר (מלאכי ג, י): "הביאו את כל המעשר וגו' ובחנוני נא בזאת וגו' והריקותי לכם ברכה עד בלי די", הרי שדוקא במצוות הצדקה רשאי אדם לנסות ולבחון את הקדוש ברוך הוא אם לא שיפתח לו את ארובות השמים.

והוא פלא, וכי רשאים אנו לנסות את ה', אלא כאמור המצוות בעצמותן אינם לנסיון בלבד אלא להתענג על ה' בקיומם, וכל מצוה שלפי הנראה נועדה לנסיון בעצם קיומה, וכגון כאשר תלוי בקיומה הפסד ממון כשמיטה וצדקה, הרי שדוקא מצוה זו הבטחת מתן שכרה בצידה לקבל במזומן את שכרה, ואפילו עד כדי לנסות בה את ה', להורות אדרבא, המצוה לא נועדה למבחן האם ניכשל או לא בלבד, אלא לחזקנו במידת הביטחון, ולהתענג על ה' בכך, שנשריש בליבותינו כי איננו אלא שכירים בקרקעותינו, כי לה' הארץ ובכך נסיר כל דאגה ויגון מליבותינו, ואין עונג גדול מזה, וכמו שיבואר במאמר הבא.

2 ב"מ ז"ל

מה ענין שמיטה אצל הר סיני והלא כל המצוות נאמרו מסיני, אלא מה שמיטה נאמרו כללותיה ופרטותיה ודקדוקיה מסיני, אף כל נאמרו כללותיהם ודקדוקיהן מסיני (רש"י).

ועדיין יש להבין במה נתייחדה דוקא מצות השמיטה שממנה נלמד על כל המצוות שנאמרו דקדוקיהן מסיני, ולא נבחרה לכך מצוה אחרת.

טעות מצויה אצל בני האדם לחשוב שמצוות התורה המה לנסיון ומבחן לאדם מצד עצמם, וכאילו במצוות עצמם מונח טורח ועומס טרדה והפסד, והנסיון הוא אם בכל זאת נקיימם, ובה נסתים תכלית קיום המצוות ואין מעבר לזה תכלית בקיומן, וזו טעות! במצוות מצד עצמם טמון בהם עונג עצום והנסיגות המה רק מסביב להם, מטרת הבורא בנתנת המצוות שלבסוף נתענג עליהם וכבר בעולם הזה ניתן להרגיש בטעמן של מצוות. וכמו שכתב ה"מסילת ישרים" בפרק א', שהאדם נברא להתענג על ה', זו מטרת בריאת האדם, ומכיון שזו מטרת בריאתו, צריך לקיים המצוות באופן שיגיע לכך, ואכן כתב שם שתכלית העונג הזה הוא בעולם הבא, אכן, תכלית העונג בשלימותו הוא בעולם הבא, אמנם כבר

בעולם הזה מרגיש האדם בעונג זה כמבואר בדבריו שם, שזהו הטוב האמיתי להידיבק בה', וכנאמר גבי דוד המלך: "ואני קרבת אלקים לי טוב", אחת שאלתי מאת ה' וגו' לחזות בנועם ה'.

3

המופת החותך לכך הוא מצות השמיטה וכמו שנבאר.

במצות השמיטה יש בה שינוי במהותה מכל מצוות התורה, שהרי כל מצוות התורה אינם מצד עצמם נסיון עבורנו כמבואר, אכן, יש לנו נסיגות לקיימם והמה המפריעים שמסביב למצוות, אולם לא מצינו שבמצוה בעצמה היא מונח הנסיון שלא לקיימה, שהרי התורה דרכיה דרכי נועם. יש לנו מצוות רבות כתלמוד תורה תפילין ציצית אתרוג לולב סוכה מצה, וכיוצא, שאמנם יתכנו הפרעות מלקיימם, אולם אין ההפרעות מונחים במצוה עצמה, דמה קושי הפסד וטורח יש בציצית ותפילין או סוכה ולולב, מה שאין כן במצוות שמיטה וההפרעה מלקיימה מונח בעצם מצוותה שמצריכה לשבות שנה שלימה, לא לחרוש לא לזרוע ולהפקיר את כל היכול.

ויש לנו להתבונן בכיבוי וטעם מצוה זו, הרי התורה מצוותיה בדרכי נועם המתיישבים על הלב, באופן שיש נעימות בקיומן, ובודאי שלא באופן שתבוא הרגשת עגמת נפש בקיומן, והרי לכאורה אין לך עגמת נפש והרגשת אונס יותר מאשר בקיום מצות השמיטה שהיא לחייב בציווי לאדם להשבת כל פרנסתו ולהפקירה שנה תמימה.

ועוד נתבונן, איך תצווה תורה לעמוד בנסיון קשה כזה לחקלאים ועובדי אדמה שהנם בדרך כלל מפשרטי העם ואינם בעלי ביטחון, הכי קל הוא להזניח ולהפקיר רכוש ומקור פרנסה שנה שלמה?! והיאך נבין שגם

ובכלל ההבטחה שהובטחה לשומר שביעית, נכלל גם זה הנותן צדקה, דשניהם בכלל מצות הצדקה, שנאמר בשמיטה: "ואכלו אביוני עמך", כך שההבטחה לצדקה היא בעצם מפורשת בתורה מלבד הדברי קבלה, וכמו כן כמה הבטחות נאמרו בתורה שיברך ה' למי שיחוס על האביונים.

ואף דנצטווינו על מידת הביטחון גם מבלי שנצטרך שיראו לנו בחוש את ברכת ה' בכוח כו, מכל מקום אינו דומה חיזוק הביטחון שנתחזק בלכות בני אדם כאשר רואים בחוש הכיצף מתממשת ברכת ה' בכוחים, לכאשר אין רואים בחוש, וכזה נתחסד עמנו הקדוש ברוך הוא במצוות מסוימות שיש בהם חסרון כיס גדול - להבטיחנו שנראה בחוש את

9

ויובנו הדברים היטב על פי דברי החזון איש בספרו אמונה וביטחון (פרק ב):

"טעות נושנת נתאזרחה בלב רבים כמושג "הביטחון", והיא שחושבים הם לבטוח בה' כי בטח יהיה הטוב שיחפצו, ונרמה להם שאם מסתפקים המה וחוששים שמא לא יהיה כאשר יחפצו הרי שהם חסרי ביטחון, אולם אין זו ההוראה הנכונה במידת הביטחון, כי כל שלא נתברר נבואה גורל העתיד - אין העתיד מוכרע, כי מי יודע משפטי ה' וגדולותיו יתברך, אבל ענין הביטחון הנכון, להאמין שאין מקרה בעולם וכל הנעשה תחת השמש הכל בהכרח מאתו יתברך."

דהיינו הביטחון הנכון הוא, שיתרצה האדם ויתבטל כדעתו להליכות הגזר, ויסיים באמונה שלמה ובבטחה שכל אשר יעשה ה' עמו הוא הטוב ביותר עבורו.

10

אחר שדיברנו בענייני אמונה וביטחון בפרשה זו, ועוד נאריך בזה בפרשה הבאה, ראיתי לנכון להיות לעזר לי ולרוצים להתחזק באמונה, בכך שאציין מקרים המצויים שהמה למבחן אמונה, ויתבונן האדם בהם לבקר עצמו במדרגת אמונתו על מנת להשתדל לעלות באמונה מדרגה לדרגה, ומידי פעם ישפוט עצמו במקרים דלהלן בכך שיחשוב מה היה עושה במקרים כאלה לו היו אצלו, ובכך ימדוד את מידת אמונתו באלוקיו. וכידוע שזו עצת רבנו תם בספר "הישר" מאמר הששי, והוא לחשוב תמיד על המקרים טרם בואם, ולהכין עצמו לקראתם, ורק אז לא ימוט ממקרי העולם.

* הכיצד תגובתי במצב של אי שביעות רצון במקרים כגון:

1. בדיוק כשהגעתי הבנק נסגר... המכולת נסגרה... או האוטובוס נסע...
2. לאחר המתנה מורטת עצבים בתור, התברר ששכחתי מסמך או חסרה חתימה ועלי להגרר שנית למקום הבלתי נסבל אצלי...
3. היום אין ארוחת צהרים - לאכול רק ממה שיש!...
4. אין להיום בגד מכובס או מגוהץ - ללבוש רק ממה שיש!...
5. המשקפיים נפלו ונשברו... קערה יקרה נפלה ונשברה... המכונת כביסה או המקרר נתקלקלו...
6. החבר, האשה, הבן או הבת עשו טעות בדיבור או במעשה בכוונה או שלא בכוונה וגרמו לי הפסד או בושה...
7. החבר, האשה, הבן או הבת מסרבים לעשות רצוני, או כשבקשתי לא נתבצעה על ידם למרות הבטחתם לעשותה.

ואף שתכלית האדם בעולם הוא לעבוד, ולעמוד בנסיון, ואם כן מן הראוי היה שנקיים מצוה זו גם ללא הבטחה מראש על כיוסי הפסדים, ראתה חכמתו יתברך שנצרך מן ההכרח להבטיח במצוות שיש בהם חסרון כיס גדול כצדקה ושמיטה את שכרם בצידם, על מנת להמחיש אצלנו את מטרת כל המצוות, ושהפרט ילמד על הכלל שאכן המצוות אינם לנסיון מצד עצמותם בלבד, האם יעמוד האדם בכפיית התורה או לא, אלא מצד עצמם הינם עונג, ותכלית התורה להביאנו לעונג שבמצוות. ולכן בהבטחת התורה ובקיומה את הבטחתה, ילמד האדם להיות למוד במידת הביטחון בכל ענייניו. דהרי אין דומה "תא חזי" ל"תא שמע", ובכאן יחזה כמו עיניו את מימוש הבטחת התורה.

11

29. כיצד הנני מקבל את אכזבתי כשאני דחוי ולא רצוי או נטול חן בעיני הסובבים אותי.
30. כיצד הנני מתייחס לייחס עוין או כשאני נתון לייחס המפלה אותי לרעה בעבודה, או בישיבה וכדומה.
31. מה מצבי באמונת "הכל קצוב מראש השנה לראש השנה חוץ מהוצאות שבת ויום טוב, והוצאות בניו לתלמוד תורה". וכיצד אני נוהג כאשר נצרך מורה פרטי לסיוע בלימודי הבן.
32. מהי אמונת הבטחת "עשר בשביל שתתעשר", או בדברי חז"ל "לעולם אין אדם מעני מהצדקה".
33. באיזו התרגשות ובאיזו צפיה חש אני באמונת התועלת מפניית לה בתפילה ובתחנונים, בייחס לתחושת אמונת התועלת מפניית לבשר ודם.

12

כאשר הגישה למקרי החיים הוא ע"פ עיקרי האמונה, אזי גם באם מאכזבים המה ביותר, אינם מוציאים את המאמין משלוותו.

ולמשל:

רציתי מאוד דירה במקום פלוני הקרוב לישיבתי ולכל עסקי, והנה יום אחד רואה אני פרסום שבמקום זה התפנתה דירה, מרים טלפון, ומה התשובה? לפני חצי שעה סגרנו חוזה עם קונה אחר... נודמן לי עסק רווחי ביותר, וברגע האחרון הוחלט שאת עסק זה יטול המתחרה שלי...

קניתי שולחן וכסאות לאחר בירור מחירים בכמה חנויות, ולבסוף התברר שכרוחב שלידי ישנה חנות רהיטים ומשום מה רק שם לא יצא לי לכרר, ושם המחיר בהרבה פחות ממה ששלמתי...

השידוך התקדם והתקדם וממש לפי כל הנתונים היה אמור להיסגר, והנה לקראת הסגירה ממש - בוטל...

נגנב לי סכום כסף, מכונית, וכיוצא,

13

גישת המאמין הנכונה היא: הדירה שלבסוף נמכרה מעיקרא לא היתה אמורה להיות שלי, העסק שעבר למתחרה שלי, מעיקרא ומעולם לא היה אמור להיות שלי, השולחן והכסאות שקניתי רק הם נגזרו להיות רכושי ובמחיר שקניתיים. שידוך זה שנתבטל מעולם לא היה שייך לי,

הכסף שנגנב ממני או המכונית לא היה צריך להיות שלי. ובכן אם תשאל, מאחר והדירה, העסק, השידוך, או מה שנגנב ממני לא שייך לי, מדוע באו בכלל למגע אתי... מדוע נפלו עיני על הפרסומת של הדירה שאינה שלי... מדוע נכנסתי למשא ומתן בעסק שאינו שלי... מדוע יצאתי לשידוך עם בת זוג שאינה שלי... מדוע הגיעני מלכתחילה הכסף שנגנב ממני לבסוף...

* התשובה, ה' צדיק יבחן, האדם נועד לעבוד ולעמוד בנסיון היאך יגיב על מאורעות החיים, ובכך משלים הוא את תכליתו בעולמו, כי זו תכלית האדם בעולם לעבוד ולעמוד בנסיון לראות היאך יגיב, האם ע"פ עיקרי ויסודות האמונה או ע"פ מקריות וטבעיות הדברים.

There is a well-known saying of Rav Elchanan Wasserman regarding *emunah*. Every child, he points out, is obligated to believe in the Ribono Shel Olam. It's the first *mitzvah* in the Torah. And so just about every child, upon reaching bar mitzvah and bas mitzvah, becomes a believer. He believes in the Ribono Shel Olam. He believes in *hashgachah pratis*. He believes in *s'char va'onesh*. Most children do not have problems with *emunah*. Yet we find that Aristotle, who according to the Rambam reached levels of wisdom approaching prophecy, this great Aristotle had problems with *emunah*. Aristotle could not convince himself that there was a Ribono Shel Olam. So if the great Aristotle with all his wisdom couldn't arrive at *emunah* in a conclusive way, how can we expect a bar mitzvah boy or bas mitzvah girl to have *emunah*? This is Rav Elchanan's provocative question.

Rav Elchanan also asks another question. The Torah tells us in the third *parashah* of Krias Shema (Bamidbar 15:39), "You shall not stray after your eye or after your hearts." And the Gemara says (Berachos 12b) that the words "after your hearts" are a prohibition against *minus*, heresy. But heresy is a false ideology. It is an

intellectual transgression. Why then does the Torah speak about "after your hearts"? It should rather have said "after your brains" or "after your intellect." What is the connection between heresy and the heart?

Rav Elchanan famously answers that the root of heresy is emotional rather than intellectual. Belief in the Ribono Shel Olam is the most natural thing in the world. It is inconceivable that all of the incredible things in creation came to be without a Creator. A heretic, however, is someone who wants to live his life without anyone telling him what to do. So he construes all kinds of questions and arguments in order to deny the existence of the Ribono Shel Olam. But it is not his intellect that is denying it. It is his character and his emotions. That is why the Torah tells us not to follow our hearts. It is the desires of the heart that lead to heresy.

It is important, therefore, to teach a child about *emunah* at a very young age, because the younger the child the less emotional resistance he will have to belief in the Ribono Shel Olam. The younger he is the more natural this belief will be, and once it is deeply ingrained, it will remain with him for the rest of his life. If you tell him about Yetzias Mitzraim, he will have no problem accepting it, because he is too young to want to cast off the obligation of the human being to his Creator.

The *passuk* says (Yirmiyahu 7:29), "Faith was lost, it was eliminated from their mouths." At first glance, the Navi is saying that because faith was lost no one spoke about it any more. But Rav Simchah Zissel, the Alter of Kelm, says that it means the exact opposite. Faith was lost because it was eliminated from their mouths. If we don't talk about *emunah*, if we don't constantly speak about the Ribono Shel Olam, faith will eventually be lost.

In modern-day society especially, it is not socially acceptable to speak a lot about the Ribono Shel Olam and to say that there is no *kochi ve'otzem yadi* and that everything comes from the Ribono Shel Olam. If someone pulls out a newspaper and tells you about

what's happened here and what's happened there and how this person was successful and how this politician did this and that politician did that, try telling him that it is all nonsense, that the Ribono Shel Olam controls the world no matter what any one individual does. The only response you will get is a quizzical look and a shake of the head.

But your young children will not react that way. If you sit down with them and speak to them about Yetzias Mitzraim and the fundamental tenets of our faith, and they see on your face that you are speaking from the heart with full honesty and sincerity, they will accept what you say without question. When something good happens to your family, you should speak about how grateful you are to the Ribono Shel Olam for all the good things He does for us even if we are not always deserving of His bounty. And the more you speak about *emunah* to them the more it will become an integral part of their lives and their way of thinking. You will create an atmosphere of *emunah* in your home, and your children will absorb *emunah* with the very air they breathe.

The answer is that when a person speaks in a natural way about *emunah*, when he speaks with confidence and conviction, it has an impact on everyone who hears him. When Pharaoh saw how earnest Yosef was, when he saw that Yosef wouldn't take any credit for himself for what the Ribono Shel Olam did, when he heard sincerity and conviction in Yosef's voice, he realized that Yosef was telling the truth, and the spirit of *emunah* entered into him as well.

This is how you impress a child with the truth of *emunah*. The simple straightforward expression of *emunah* by the father is the most powerful tool for instilling *emunah* in a child. There is no need for arguments, proofs and rationalizations. There will be a time for that later, but only if absolutely necessary. If the child persists with questions you will have to give him more substantive answers. If you don't know the answers, ask someone who does. But unless and until that happens, just continue to speak about *emunah* often and as the most natural state of mind. Create an atmosphere of *emunah* in your home, and your children will blossom.

The same approach should be used when teaching your child about *hashgachah pratis*, divine providence. When things happen, speak about how you see the hand of the Ribono Shel Olam directing events, and speak about the kindness He has shown you and your family. Show that you recognize His guidance and that you appreciate His generosity. If something bad happens, you can tell your child that the Ribono Shel Olam always does everything for a good purpose but that our limitations often prevent us from understanding it.

It is even better when husband and wife speak about these things to each other in the presence of the child. When the child hears the parents speaking this way as a matter of course, he will learn that this is the natural way to view the world, and he will do so himself as well.

19
 1985-5 יאמר
 לזה "כי עם כל אחד מדבר". עם כל יחיד מישראל קשר הקב"ה קשר אמין בלינתק. הוא ית' אמר לי ולך ולכל אחד מישראל "אנכי אלקיך". ואנו פונים אליו ואומרים לו "אלקי!" לכל אחד מישראל יש יחס אישי אל הבורא, כמו שיש לבורא ית' השגחה אישית על כל אחד מישראל! כך הוא ית' מדבר אלינו, וכך אנו מדברים אליו. אך באינו הנהגה אנו מגיבים על הנהגתו ית' האישית עמו? תשובה זו יכולה רק להיות — יראה. כאשר המלך פונה אל אחד מבני עמו אישית, אי אפשר שלא לקדם פניו ביראת הכבוד.
 אחרי הקדמה ארוכה זו נתבונן. איך ענין גדול זה מתבטא למעשה.

כידוע כל דבריהם של הראשונים ז"ל שקולים ואין בהם מלה מיותרת. לכן מלא הוא כי רש"י חזר על ענין אחד באריכות גדולה חמש פעמים בפרשת קדושים ופ' בהר:

- א. "לא תקלל חרש ולפני עור לא תתן מכשול ויראת מאלקיך אני ה'". רש"י: "לפי שהדבר הזה אינו מסור לבריות לידע אם דעתו של זה לטובה או לרעה. שיכול להשטט ולומר לטובה נתכוונתי. לפיכך נאמר בו ויראת מאלקיך המכיר מחשבותיך. וכן כל דבר המסור ללבו של אדם העושהו ואין שאר הבריות מכירות בו נאמר בו ויראת מאלקיך" (קדושים. ראשון).
- ב. "מפני שיבה תקום והדרת פני זקן ויראת מאלקיך אני ה'". רש"י: "יכול יעצים עיניו כמי שלא רואהו. לכן נאמר ויראת מאלקיך. שהרי דבר זה מסור ללבו של עושהו שאין מכיר בו אלא הוא. וכל דבר המסור ללב נאמר בו ויראת מאלקיך" (שם סוף שלישית).
- ג. "ולא תונו איש את עמיתו ויראת מאלקיך אני ה'". רש"י: "כאן הזהיר על אונאת דברים שלא יקנים את חברו ולא ישיאנו עצה שאינה הוגנת לו לפי דרכו והנאתו של יועץ. ואם תאמר מי יודע אם נתכוונתי לרעה — לכן נאמר ויראת מאלקיך היודע מחשבות הוא יודע. כל דבר המסור ללב שאין מכיר בו אלא מי שהמחשבה בלבו נאמר בו ויראת מאלקיך" (בהר. שני).
- ד. "אל תקח מאתו נשך ותרביית ויראת מאלקיך". רש"י: "לפי שדעתו של אדם נמשכת אחרי הרבית וקשה לפרוש הימנו ומורה לעצמו היתר בשביל מעותיו שהיו בטלות אצלו הוצרך לומר ויראת מאלקיך. או: התולה מעותיו בנכרי להלוותם לישראל ברבית — הרי זה דבר המסור ללבו של אדם ומחשבתו. לכן הוצרך לומר ויראת מאלקיך" (שם חמישי).
- ה. "לא תרדה בו בפרך ויראת מאלקיך". רש"י: "מלאכה שלא לצורך כדי לענותו. אל תאמר (לעבד עברי) החם לי את הכוס והוא אינו צריך. עודר תחת הגפן עד שאבוא. שמא תאמר אין מכיר בדבר אם לצורך או לא ואומר אני לו שהוא לצורך — הרי הדבר מסור ללבו. לכן נאמר ויראת" (שם ששי).

בקרא ודומי להו אהרדי, למדים אנו דאף גדר "שנאת חנם" שהיה בימי בית שני ענינה כאותה "שנאה" של נשיאי ישראל בבית ראשון, כלומר: חסרון בשלימות האהבה.

ואיך בא חסרון במידת האהבה? — מפני העדר הרגש אמיתי בחובת אהבת הבריות. וכאמת מפורשים הדברים בכברי הכתוב: "ואהבת לרעך כמוך אני ה'" (ויקרא יט יח) — היינו דשעם חיוב האהבה ויסוד לדבר הוא נעוץ בהכרה כי "אני ד" — אני אביכם שבשמים, אב לכל ישראל וכלכם בנים למקום, על כן מצוה אוחנו האב לאהוב איש את אחיו מתוך הכרה ברורה כי כולנו בני אב אחד אנחנו. וכאשר באים לידי הרגשה זו בדתם ובהשכל ומבינים את היסוד הגדול הזה כי כולנו בני אב אחד — בנים למקום כרוך הוא, או אז מגיע החיוב לטעת את הרגשי המושכלות ברגש המוחשי ממש ולמלא את הלב כאותה הרגשה "טבעית" של אהבת איש את אחיו. בלא טעם בסיסי זה אין יסוד ל"אהבה" המחוייבת הלזו, ורק אחר ההכרה היסודית הזו של "אני ד" ו"בנים אתם לך" אלקיכם" (דברים יד א) "מלאו גלי ה'אהבה" את חדרי הלב במידה גדושה אשר תפרוץ חוצה ותקיים במילואו ובשלימותו את צו התורה: "ואהבת לרעך כמוך".

וכיון שפסקה הנבואה בתקופת בית שני, נחלשה בעטיה האמונה המורגשת, החושית, והרי היא בקרב העם בגדר אמונה במושכלות, אשר איננה כל כך ממוששת בחוש וברגש. והיו שכתב המאירי דמכיון שפסקה הנבואה נסתבב להם חטא זה דשנאת חנם, והיינו שחסרה אצלם הרגשה חושית של אחוה זו, ולא נמצאת בהק אהבת רעים אמיתית בשלימותה, וכפי מעלתם הנשגבה של בני אותו הדור נחשב להם העדר האהבה השלימה ל"שנאת חנם".

המשימה המיוחדת המוטלת על כתפי יהודים בימי ספירת העומר היא להתכונן מבחינה רוחנית לקבלת התורה. מתן תורה עם שהיה מאורע שאירע בעבר הוא חוזר ונשנה בכל שנה ושנה במועד חג השבועות, ולפיכך הוא דורש הכנה מתאימה. לצורך הכנה זו נעודו הימים הקדושים הללו. הכנה רוחנית זו מתפרסת על פני התחום שבין אדם למקום וגם על זה שבין אדם לחברו. במסגרת ההכנות לקבלת התורה צריך האדם להיות מוכן לציית בתמימות אחר קול ה', ולהיות נכון כאבותינו להכריז "נעשה ונשמע". אולם לא פחות חשוב מכך ענין שיפור המידות וההשתלמות במישור שבין אדם לחברו. גם ההתחזקות בתחום זה הינה חיונית לקבלת התורה.

העידה התורה שבהגיע העם לסיני, לפני מתן התורה שבעבר, "ויחן שם ישראל נגד ההר". על כך הסבירו חז"ל שלפיכך נאמר פסוק זה בלשון יחיד, להורות שבאותה שעה העם כולו היה מלוכד ומאוחד "כאיש אחד בלב אחד".

המפרשים המאוחרים הוסיפו שהאחדות הנפלאה ששררה אז בקרב העם, היתה לא רק תוספת מעלה, כזו שניתן להסתדר גם בלעדיה, אלא שזה היה תנאי בסיסי שאלמלא הוא לא היו ישראל מקבלים את התורה. התורה לא יכלה להינתן ליחיד, ואפילו לא ליחידים רבים. תורה מסוגלת להימסר רק לכלל המלוכד ליחידה אחת, והיחידים יכלו לזכות לקבל את התורה רק כאשר היו חלקים מן הכלל הגדול. לפיכך, רק משעה שהגיעו ישראל לאחדות למופת, עד שהיו כאיש אחד בלב אחד, ירדה אליהם השכינה וניתנה תורה לישראל.

כך פני הדברים גם לדורות. אם רוצים לזכות בכתרה של תורה, חייבים קודם לכן להשתלם בתחום שבין אדם לחברו.

35. *If your brother becomes impoverished, and he begins to lose his money, but has not yet become poor. It is your responsibility to slow his decline and help him regain his prosperity. The verse refers to him as your fellow, your brother, a more intimate term than fellow.* (literally, one of your people).

The teaching cited by Rashi is basic in the life of both the individual and the nation. It is much harder for someone to emerge from bankruptcy than for him to be helped before his business fails. Nevertheless, as the later passages show, no matter how low a person falls, his fellow Jews have the responsibility to help him. So, too, in the history of the nation. Though Israel has suffered countless reversals in its history, none of them is cause for despair. When the national destiny slides downward in one part of the world, Jews in more secure places must step forward to help. And when all seems to be lost, it never is. Just as God built worlds and destroyed them, and built anew (Bereishis Rabbah 3:9), so the Jewish nation has suffered appalling defeats, but always starts again and perseveres (R' Yosef Dov Soloveitchik).

35 *If your brother becomes impoverished and his means falter in your proximity, you shall strengthen him — proselyte or resident — so that he can live with you. 36 Do not take from him interest and increase; and you shall fear your God — and let your brother live with you. 37 Do not give him your money for interest, and do not give your food for increase. 38 I am HASHEM, your God, Who took you out of the land of Egypt, to give you the land of Canaan, to be God unto you. 39 If your brother becomes impoverished with you and is sold to you; you shall not work him with slave labor. 40 Like a laborer or a resident shall he be with you; until the Jubilee Year*

The Rambam writes that this verse refers to the highest level of charity which is giving someone a present or loan, taking him as a partner, or finding him work, before he needs to ask for charity. (Hilchos Matnos Aniyim 10:7)

In Sifre this situation is compared to a heavy load on a donkey. While the load is still on the donkey, one person can easily support it. Once it falls, however, even five people have difficulty lifting it. Very often a small loan can save a person's business, but if the business fails completely, the person will need a large amount of money to start anew.

Below are the basic laws of this commandment:

1) If someone is out of work, it is a truly great mitzvah to find him a job. If you are unable to employ him yourself, you should speak to other employers on his behalf. (Ahavas Chesed 2:21)

2) If someone needs to borrow money to start a business, it is a big act of kindness to allow him to pay back in small amounts. If you insist that he should pay back in one lump sum, he might be back to where he started. (Ahavas Chesed, ibid.)

3) If someone's means of a livelihood has been terminated and you give him a present to enable him to begin a new business, it is a fulfillment of this commandment. For example, someone's store burned down and he needs money to start anew, or a woman whose husband has died needs money to start her own business. The Midrash states that aiding people in such circumstances will merit a person long life. (ibid.)

32

הרי מאמינים אנו ש"עושה כולם ה'". העושר אינו פרי חכמת וחריצות האדם, אלא מתנת שמים הוא. כך בדיוק הדבר גם עם העוני. הוא אינו תוצאה של כשלון מסחרי וכיצא בזאת. הרי עינינו הרואות לעתים תכופות ש"לא לחכמים לחם". על כרחנו חייבים אנו לומר, שאף חלק זה ניתן לעני משמים.

כיון שהכל צריכים להודק לרחמי שמים, כלל גדול נאמר בענין: "מאיר עיני שניהם ה'". הארת הפנים מהקב"ה מגיעה רק אל שניהם, כאשר הם מתאחדים, ולא כאשר כל אחד מהם חי לו את עולמו הוא, מבלי לרצות להתחשב בעולמו של רעהו. נמצא שהעשיר המבקש להתעלם מסבלו של העני, מאבד את הסייעתא דשמיא שזכה בה, ומה כוחו ומה תקוותו ללא אותו סיוע מגורם? לכן עלול אותו העושר להאבד בענין רע.

33

יש בדבר הארה עמוקה עוד יותר שהעמידנו אודותיה ה"שפת אמת" (בהר, תרמ"א).

ממה שצותה התורה: "והחזקת בו", משתמע שבכוחו של אדם לסייע ולהחזיק ביד רעהו ומטה ידו, כאשר מן השמים קיבל יכולת זו. משמים משפיעים לבריאה שפע רב ככל אשר יצטרכו הבריות. הן כך מעידים אנו בברכתנו: "הזן את העולם כולו בטובו". אלא שחכמתו העליונה של הקב"ה גורה שפעמים שהצטרפותו של פלוני תעבור דרך צינורו של רעהו. נמצא שאם השנים הללו יתאחדו, אכן לא יחסר להם מאומה, כדרך שאמר הכתוב: "מאיר עיני שניהם ה'". כאשר השפע ירד לשניהם כאחד, כי כך רצון ה' שבני אדם יודקו לסייע זה מזה.

על כך אמרה תורה: "כי ימוך אחיך ומטה ידו עימך". אם לך נודמן לפגוש באחיך המך, הרי זה אות משמים כי בכוחך להושיעו ולהחזיק בו. ממילא מובן שאם אין העשיר מנסה לעזור לרש, הריהו כביכול מונע את הטוב מבעליו הזכאי לו, ולפיכך עלול הגלגל להתהפך על שניהם ושוב יוצרכו זה להודק זה.

עיקרון זה נאמר כאמור, בין בעניני החומר ובין בעניני הרוח, כאשר כך יצר הקב"ה את תמונת העולם, שיפעל תוך שיתוף פעולה בין הבריות. לפיכך שנינו ש"איזוהו חכם - הלומד מכל אדם", כאשר לכל אדם ניתן

34

ומטה ידו עמך והחזקת בו (כה. לה) $\frac{1}{2} \frac{1}{2}$ מצוה זו כיסודה עבור עניים בממון נתנה. אולם ישנם אשר מטה ידם ואינם נצרכים לממון ופת לחם. אלא שלבכם נשבר ורוחם נדכאה מפאת שאינם רואים סימן ברכה בלימודם וכיצא באלו הדברים. וצריך לחזק את לבכם ולעודדם שגם זה הוא ככלל והחזקת בו.

* וכן ראיתי כשם כ"ק האדמו"ר ר' אברהם מסוכוטשוב זצ"ל לבאר היאך קיימו ישראל מצות צדקה וחסד כהיותם כמדבר מתפרנסים בלחם מן השמים אשר לא חסרו דבר, ופירש שקיימו מצוה זו ע"י שלימד אדם את חבריו דעת וחכמה. כי ודאי שאין חשיבות החכמה נופלת מערכו של הממון, ובאמת גם כימינו מצוי דבר זה מאד וכפרט בישיבות. אשר מי שאין שכלו שכלו חריף כחבריו נחשל הוא אחריהם בידעת והבנת תלמודו, עד שנכנס יאוש כלבו, ואין לך "כי ימוך אחיך" גדול מזה ומצוה גדולה לחזקו ולסעדו. והמחזיק מקיים מצות עשה דצדקה וגם מצ"ע דוהחזקת בו.

5) Included in this commandment are instances when someone who does not want to take charity sells something that you really do not need, but you buy it just in order to give him an income. (Yosef Ometz, p. 312)

6) The Dubno Magid said that giving a loan to someone in order to enable him to make a living is an act of chesed which benefits a large number of persons. If you would not have loaned money to that person, he might have needed to collect charity from many people. By granting the loan, you are saving them money. (Ohel Yaakov, Mishpotim)

30

על חובת ההתחשבות בזולת ובצרכיו צוותה אותנו התורה במצוה מפורשת (ויקרא כה. לה - לז): "וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך, והחזקת בו... וחי אחיך עימך".

התורה מחייבת לנקוט בפעולות חיוביות ולהימנע ממעשים מסויימים, כדי שהזולת אמנם יוכל להמשיך לחיות בכבוד. התורה מצווה לעסוק בצדקה ובחסד ולהחזיק בידי האביון. יחד עם זאת אוסרת התורה לקחת נשך או ריבית מפני חובת ההתחשבות בריע.

אולם מעבר לציוויים הפרטיים שנאמרו כאן בתורה, הרי בציווי "וחי אחיך עמך" נאמרה מצוה כוללת שממנה נובעים כל יתר הפרטים. התורה פונה בזה אל האדם מישראל ומנחה אותו לראות לא רק את עצמו אלא גם את רעהו. היא מצווה על היהודי לא להתרכז במבט אנוכי על עצמו, אלא לפרוץ את מסגרת האנוכיות ולהתייחס גם אל הזולת.

יש לך אדם שכל מחשבתו וכל הגיגיו סובבים הולכים סביב עצמו. הוא מוכן לעתים אפילו לסייע לזולת, אם הוא צופה באופק שמכך תצמח

* תועלת לעצמו. כללו של דבר הכל מתחיל באנוכיות ותם באנוכיות, ואם ישנו מקום כלשהו לזולת הרי זה אי שם באמצע, בתוך מעגל האנוכיות שלעולם אינו נגמר. נגד זאת מתקוממת התורה. היא מחייבת אותנו להתייחס אל הזולת, כאשר הלה זכאי לקבל מאתנו התייחסות זו, ולא בשל כל טובה שעשויה לצמוח לנו. זוהי המשמעות של "וחי אחיך עמך".

31

עיקרון זה נתבאר על ידי חכמינו ז"ל במדרש (ויקרא רבה לד, ד). הם ציטטו בהקשר לכך שני פסוקים שנאמרו בפי שלמה המלך בספר "משלי". הפסוק האחד קובע (כט, יג): "רש ואיש תככים נפגשו, מאיר עיני שניהם ה'", ואילו בכתוב השני נאמר (כב, ב): "עשיר ורש נפגשו, עושה כולם ה'".

חז"ל דורשים את הביטוי "איש תככים" במשמעות של "תוך" או של "תווך", כלומר אדם שיש לו תוכן בתוכו. הם מבארים שהמדובר בעוני או בעושר של חכמת התורה:

"רש" - זהו רש בתורה, "ואיש תככים" - זה ששונה סדר או שני סדרים. עמד רש עם איש תככים ואמר לו: השנינו פרק אחד, והשנהל "מאיר עיני שניהם ה'". קנו העולם הזה והעולם הבא. "עשיר ורש נפגשו, עשיר - בתורה רש - בתורה, אמר אותו רש לאותו עשיר: השנינו פרק אחד ולא השנהל, אמר לו... קרי ותני עם דכוותך (למד ושנה עם אנשים כערכך). "עושה כולם ה'". מי שעשה לזה חכם יכול לעשותו טיפש, ומי שעשה לזה טיפש יכול לעשותו חכם.

שוב הוסיפו חז"ל וביארו מקראות אלו גם במובן של עושר ושל עוני ממוניים, שגם בהם נאמרו כללים אלו. אם ביקש העני מן העשיר שיתמוך בידו והעשיר אמנם עשה כן, אזי "מאיר עיני שניהם ה'", זה קנה חיי שעה וזה קנה חיי העולם הבא. מאידך, אם לא נעתר העשיר לבקשת העני, "עושה כולם ה'", מי שעשה זה עני, יכול לעשותו עשיר, ומי שעשה לזה עשיר, יכול לעשותו עני" (ועיין גם תמורה טז, א).

בדבריהם אלו הצביעו חז"ל על חובת הנשיאה בעול עם הזולת בכל תחום שהוא; הן בתמיכה ממונית, והן בהשפעה רוחנית. אסור שאדם יסתגר בתוך עצמו ויעלים עיניו ממצוקת הזולת בנושא כלשהו. אם בכל זאת נוצרת התעלמות כזו, התוצאה עלולה להיות הפסד מוחלט של כל העושר, בין אם המדובר בעושר רוחני ובין בעשירות כספית כפשוטה.

אם לא האנוכיות העצמית עומדת במרכז ההתעניינות, אלא הרצון לעזור ליצירי כפיו של הקב"ה, הרי באותה מידה האדם חייב גם לגמול חסד עם עצמו. אמנם במישור זה עלולה להתערב הרבה אונאה עצמית, אולם אדם מסוגל להיטהר מאונאה זו וכך להתייחס אל צרכי עצמו. דמות מופת של אדם שאף פעם לא הקפיד על טובת עצמו, היה הלל הזקן. חז"ל העמידו את דמותו כסמל לענוות אמת הראויה לחיקוי. והנה סופר עליו במדרש (ויקרא רבה לד, ג) המעשה הבא:

"גומל נפשו איש חסד" (משלי יא, ט) - זה הלל הזקן, שבשעה שהיה נפטר מתלמידיו, היה מהלך והולך עימם. אמרו לו תלמידיו: רבי, להיכן אתה הולך? אמר להם: לגמול חסד עם הדין אכסניא בגו ביתא (עם האורחת שבאה לבית). אמרו לו: כל יום אית לך אכסניא? (וכי כל יום יש לך אורחת?) אמר להם: והדין נפשו עלובתא לאו אכסניא היא בגו גופא?! יומא דין היא הבא, למחר לית היא הבא. (כלומר, הנפש שבאדם כלום אינה אורחת בגוף? היום היא כאן ולמחר לא).

מי שמתעלה כליל מעל לכל נגיעה אנוכית, מסוגל להביט אפילו על נפשו הוא בצורה טהורה, וגם לה מגיעה התייחסות. כאשר נטהר אדם מסממני אנוכיות, יכול הוא להתייחס לגופו בצורה נאותה, ואף זה ייחשב לגמילות חסד מצידו.

ברוח זו במקום שאדם ינווט את ספינת חייו במסלול אנוכי צר, הוא יעלה על דרך המלך של התחשבות והתחסדות עם כל הבריות. זוהי הדרך המזכה את האדם בברכה ש"מאיר עיני שניהם ה'", והרי באור פניו של הקב"ה הוא נתן לנו את תורת החיים ואת אהבת החסד כשהם קשורים וזכורים זה בזה.

"OVER YOUR BRETHREN THE CHILDREN OF ISRAEL, ONE OVER THE OTHER, YOU SHALL NOT RULE OVERBEARINGLY." (Vayikra 25:46)

This verse refers to an *eved ivri* (Hebrew servant).* It was forbidden to give an *eved ivri* a task without a definite limit. The master was not permitted to tell him, "Hoe until I return," since the work is without a limit. He had to specify, "Hoe until two o'clock," or "Hoe until this part of the field." Also, a person was not permitted to ask his *eved ivri* to do any work that was unnecessary just to keep him busy, even if it was a light task. Although in our time the practice of actually acquiring an *eved ivri* does not exist, this commandment still has practical applications today. If a family has a maid in the house, they must be careful not to treat her overbearingly. (Chinuch 346)

Rabainu Yonah writes about this commandment: "A person must not subjugate his fellow man. If others fear him or are embarrassed to challenge his words, he should not command them to do even a

minor task unless it is in accordance with their will and for their benefit." (Shaarey Tshuvah 3:60)

יהודים קדושים

ובאמת, יש להבין את המחשבה שמאחרי איסור זה: הרי האדון יכול היה לצוות עליו עבודה קשה יותר באותה שעה - כמו חרישת שדה לה הוא זקוק - ולאיש לא היו טענות אל האדון; מדוע איפוא עובר הוא בלאו, על שהוא מתחשב בו מעט ומעסיק אותו בעבודה קלה (כי אמנם אינו רוצה שישב בטל לגמרי, כי הקטלה גורמת לדברים שליליים - כתיב נט:).

ראשית, יתכן ויש כאן את הגדר שאמרו: "אף-על-גב דאיהו לא חזי - מזליה חזי" (אע"ג שהוא אינו רואה, מזלו רואה - מגילה ג); יש דברים, שאדם חש בפנימיותו גם כשאינו רואה בעיניו. אך פמזומה שאין צורך להגיע לכך, והחסבר הוא זה:

אכן, העבד לא יפגע במקרה זה מהכנת התה המיוותרת - אבל האדון יפגע: נפשו תפגע מכך, אם יתרגל לזלזל בצלם-אלקים. הלא על ישראל אומר ה': "עבדי הסי" - ולא עבדים לעבדים" (ויק' כה, נה; ב"מ י); האדון צריך לדעת, שיש לו עניין עם עבד-ה'! עם משרתו-האיש של מלך-מלכיה-המלכים.

להיזהר בבקשת טובה מאחר

אמנם ידוע, שעבד-עברי אינו נוהג בזמרהזה (גיט' סה). כך שלכאורה, אין לנו נפקא-מינא בדברים; רק "דרוש וקבל שכר" (סנה' עא). אך לא היא. הבאנו בפתיחה את דברי רש"י, שגם בבני-חורין שייך לאו זה; כל מי שנתונים אנשים למרותו, מזהר שלא לרדות בהם, ולכן גם כיום, יכול אדם לעבור על "לא תרדה בו בפרך", ובקלות רבה: אדם מבקש מחברו, שיקנה לו לחם במכולת. אם מדובר בידידים ששוררים ביניהם יחסי-חברות - היום הוא עוזר לי, ומחר אחזיק לו טובה - ניחא, אבל אם הוא עושה זאת רק מתוך כורח מסויים; משום שהוא כפוף למבקש בצורה כלשהי - הרי זו רדיה בפרך! למשל: אם שכרתי אדם לעבוד בגינה, ולכן לא נעים לו לשרב לקנות עבורי במכולת - יש בזה משום "לא תרדה בו בפרך" (אלא אם-כן שכרתי אותו מראש, לעבודה שהוגדרה כביצוע שליחיות שונות).

ואגב: אין זה משנה כלל, איזה סוג לחץ מופעל עליו: אם משום שאני המעביד שלו ופרנסתו תלויה בו - ולצערנו, מכשול זה שכיח מאוד - ואם משום שאני אדם נכבד וקשה לו לשרב לי, וכו', ככל שהאדם נכבד יותר - כך קל לו להיכשל בעוון זה. ונראה עוד, שבנוסף ללאו, עוברים בזה גם על "ואהבת לרעך כמוך" (ויק' יט, יח); שהרי גם המבקש לא היה רוצה למלא דברי הזולת, מתוך לחץ כלשהו. אמנם נזכיר, שיש בזה יוצאים מן הכלל: מותר לאדם להשתמש בבניו, כי הבן חייב בכבוד אביו; תלמיד חייב לעשות רצון רבו-המובהק, חוץ מחליצת-מנעל בתנאים מסויימים (כתיב צו); וכן מותר לרדות במי שאינו נוהג כשורה, כמובא בגמרא (ב"מ עג:).

37 עיניו אפסר הסבא - נכנס

הקונה עבד-עברי - כקונה אדון לעצמו

אלא שצפוי, התורה דורשת מאתנו הרבה יותר. לא רק שיעבוד אלים וגם נאסר בתורה, אלא גם פעולות מעודנות הרבה יותר, שרוח עבודת-הפרך מרחפת עליהן; פעולות, שיש בהן מסממני עבודת-הפרך המצרית:

"לא תרדה בו בפרך", אסר להטיל על העבד-העברי עבודת נגרות, למשל, אם הוא איכר במקצועו. ולמרות שגם זו עבודת גברים - אבל הוא אינו רגיל לעבודת נגרות, נמשו אינה שואפת להכין שולחנות, אלא לראות צמחים מבלבלים. לכן, ניתן להעסיקו רק בעבודות שהן בתחום התמחותו, ואפילו אסור לעשות לו "הסבה מקצועית" וללמדו מקצוע אחר שלא ברצונו (רמב"ם הלי עבדים א, ז. אמנם עבודה שכל אדם עושה, כגון: לטאטא את הבית, מותר להטיל עליו, שכן כל בעל-מקצוע מטאטא את ביתו).

עוד גדר של עבודת-פרך: "עבודה שאין לה קצבה" (שם, ו); אסור לומר לעבד: "עבוד בשדה עד שאחזור מהשוק". מותר לומר לו: "עבוד עד השקיעה", גם אם יש עד השקיעה שתיים-עשרה שעות, אך אסור לתלות את סיוע-העבודה בדבר שאין לו קצבה ידועה, גם אם ישוב מן השוק כעבור שעה בלבד. כי נפשו של העבד מתענה בכל רגע: מתי האדון ישוב כברי? אולי יתעכב? אולי ימצא חבר וישוחח איתו? זוהי "עבודה שאין לה קצבה". הצפיה הדרוכה לשובו האפשרי של האדון בכל רגע, עיני-העבד הקלות לסיוע העבודה - גם אלה נכללים בעבודת-פרך.

וגדר נוסף של פרך: עבודה מיותרת. אין לומר לעבד להחם כוסית, בעוד האדון אינו רוצה לשתות; סתם לתת לו "עבודה יזומה", כדי שלא ישב בטל (שם). אמנם בפרט זה, אנו עולים מעלה נוספת כסיבת איסור הקדיה:

אומר רש"י (לויק' כה, מג) בהקשר לכך: "שמא תאמר: אין מכיר בדבר..."; אני לא ארצה לו שאיני זקוק לכוס-התה, אלא אשפוך אותה בלי שירגיש לכיור - "לכך נאמר: 'ויראת מאלקיך'. כלומר: גם אם העבד אינו יודע שאני מעביד אותו לחינם, ואינו חש ב"פרך" ובבזיון שנוהג בו האדון - בכל זאת: "ויראת מאלקיך"; ה' יודע שאין לך צורך בכך.

עבד ואדון - בכל יהודי

"לא תרדה בו בפרך", שייך איפוא באדון ובעבד-עברי; באיש ורעהו - אך גם בתוככי האדם עצמו. שני גורמים מרכיבים את האדם: הגוף שהוא "עפר מן האדמה" (ברא' ב, ז) והנשמה: "ויפח באפיו נשמת חיים" (שם). שניהם שותפים המסייעים זה לזה: הגוף מאפשר לנשמה לעבוד את ה', והנשמה מסייעת לגוף בהשגת צרכיו. ברם, יש ביניהם הבדל מהותי: הנשמה היא קודש-לה, יצוקה מן העליונים, והגוף הוא יציר-חומר, בן העולם-הזה.

למי מהם יאה יותר השם עבד? - לנשמה. היא ה"עבד" הס' האמיתי; חלק אלוך ממעל, אותו השאיל ה' לגוף לצרכיו החיוניים בלבד. עליך אל נא תרדה בה בפרך. אל תשתמש בנשמתך שלא לצורך. גוף האדם מוזהר ועומד, שלא לשעבד בנשמה יתר על המידה הדרושה לו.

ובמה מנצל הגוף את הנשמה מעבר לצרכיו הנחוצים? מהו השיעבוד המרכזי, "המפרך" וממש מתיש את הנשמה? - בזבוז-יתר של זמן. הזמן היקר שקבלה הנשמה לקיום מצוות בעולם-הזה, מושחת בידי הגוף לדברים שאין לו בהם צורך, ובוזה הוא מועל בהקדש שניתן ברשותו; שואל את הנשמה, לפעולות שלא מדעת המשאיל.

הסברנו בעבר ("שיחות לספר שמות", עמ' קכ) שפועל שהתחייב לבצע עבודה בקבלנות, אינו רשאי לחזור בו, ואם יעשה זאת "ידו על התחתונה" ויפסיד ממון (בי"מ עז.); ולעומתו, פועל ששכר ליום או למספר ימי-עבודה, רשאי לחזור בו באמצע העבודה ו"ידו על העליונה" (שם י). מדוע? מה ההבדל ביניהם?

- ההבדל הוא, שקבלן מוכר תוצרת: שולחן שעשה, יין ששחט, וכיוצא, ובידו למכור תוצרת לאשר יחפוץ, וממילא מכרו מכר ואין הוא יכול להתחרט. אבל פועל רגיל, מוכר את הזמן שלו; מתחייב להקדיש את זמנו למעביד - והזמן הוא כבר קודש לה! הזמן ניתן לאדם אך ורק למטרה של עבודת-הבורא, מלבד הזמן הנחוץ לצרכי-הגוף ההכרחיים. לכן מתנה הבורא עם המעביד, שפועל זה שנאלץ למכור את זמנו לפרנסתו, יוכל לחזור בו אפילו באמצע היום; אם יתבשר לפתע על ירושה שזכה בה, ויעלם האילוץ שהביא אותו

למכור מזמנו היקר - ישוב מיד להקדיש זמנו לאדונו הראשון, עושה שמים וארץ. כפי שציווה ה' בפרשתנו בעניין ארץ הקודש: "והארץ לא תקמר לצמתת" (ויק' כה, כג) שהמקום המקודש שזכה בו אדם, לא יקסר לאדם זר לצמיתות - כך הוא גם בזמן המקודש שנמסר לו. זמנו של הפועל הוא קודש-לה, ובידו הרשות להפסיק את שיעבודו למעביד בן-התמותה, ולשוב לחסות בצל מעבידו הנצחי; כי "עבדי הם - ולא עבדים לעבדים".

"את שאהבה נפשי ראיתם?" (שה"ש ג, ג) ה"מסילת ישרים" (פ"א) ממשיך את הנשמה לבת-מלך שנשאה לכפרי, והלה ברצונו לפנקה, הביא לה מן המעדנים שפחנות-הכפר: בצל גדול ויפה, וראשי-שום טרי מעלי-ניחוח (...). הלא פשוט שהיא סולדת מכל אלה, משום שהורגלה לאכול יונים צלויים ומעדני-מלך בבית אביה. התענוגים שגופנו מוצא בהם עניין כה רב - מאוסים הם בעיני הנשמה, החצובה מתחת לכסא-הכבוד; תאוות העולם-הזה, הם עבודה שיעבוד מפרך ושלילת חרותה האמיתית. מדוע? - כי חרות פירושה לעשות מה שרצוני מכתוב, ורצון הנשמה הוא אך ורק לעשות את רצון-ה'; לשוב אל יצרה נקיה מכל חטא. בהתמסרות למטרה זו - יש לה דרוו; "עבד-ה' - הוא לבדו חופשי". אך כל עוד אנוסה היא לעשות רצון אחרים - רצון הגוף - זוהי לה עבדות קשה, ובעל-כורחה היא

נשאת בגוף Ascending The Ladder - R. P. Victor

This is what our Sages, of blessed memory, taught us in Midrash Kohelet, and these are their words. "The soul will not be filled" (Kohelet 6:7). Nothing physical can ever satisfy the soul, because it is entirely spiritual. To what can this be compared? To a townsman who married a king's daughter. If he were to bring her everything in the world, it would mean nothing to her at all, for she is a king's daughter. Whatever her husband might attempt to

לו, עצור תחת הגפן עד שאבא", ויש ללמוד מזה בישיבות ובתי מדרש שממנים אדם מיוחד לסדר הספרים ולהחזירם למקומם, וצריך ליוזר מאד שלא לגרום להממנה עבודה שלא לצורך. כאשר יכול כל אחד להחזיר בנקל למקומו את הספר שהוציא, וכן פרסם מו"ר הגרמ"ש זצ"ל, ורקדן כן מדברי רבנו יונה בשערי תשובה, שהמשחעבד בחבירו שלא לצורך עובר בלאו דלא תרדה בו בפרך.

ומפורסמת הנהגתו בקודש של הגר"ם זצ"ל אשר הקפיד מאד שלא ליטול ידיו כי אם בשעור הנצרך ע"פ קדין, ואף שנחבאר שהנטילה מהודרת יותר כשמרכה במים וזוכין בזה לעשירות, אבל כל זה-מותר רק אם אינו מטריח בכך את זולתו. שאז יוצא שכרו של ההידור בנט"י בהפסדו של העבירה שמשחעבד בהמשרתת הנושאת את המים מן הכאר אל הבית שלא לצורך.

וכך ראיתי - להבדיל בין חיים לחיים - אצל מו"ר הגאון ר' חיים שמואלביץ זצ"ל, שנהר מאוד שלא לבקש טובה כלשהי ממאן-דהו, מלבד מבניו.

הוא היה נוהג לומר על שמשון, שכאשר רצה למוטט את הבית על הכלשטים בשעתו האחרונה, התפלל ואמר: "אדני אלקים, זכרני נא וחזקני נא אך הפעם הזה האלקים, ואנקמה נקם אחת משתי עיני מפלשטים" (שופ' טז, כח). ומבאר הגמרא שכונתו ב"זכרני נא" היתה: "זכור לי עשרים שנה ששפטתי את ישראל, ולא אמרתי לאחד מהם: העבד לי מקל ממקום למקום" (סוטה י). אף שהיה מנהיג ישראל וראש הסנהדרין; ולמרות שמסר-נפשו למען ישראל יותר מכל שופט אחר, בזה שכל השופטים פעלו בראש צבא והוא פעל ביחידות ולא סיכן איש עמו - ועל כך אנו אומרים בהושענות: "למען יחיד צוררים דש" (הושענא "למען תמים") - בכל זאת לא ביקש טובה כלשהי מאיש! זכות זו, ראה שמשון להזכיר ברגעיו האחרונים ("שיחות מוסר" ח"ג, עמודים לח, סז).

ודומני, שדיוקו של ר' חיים זצ"ל מסתמך על כך, שהנביא בחר לצטט את מילות תפילתו של שמשון. הלא במקומות רבים מצויין רק שפלוני התפלל, מבלי להביא את נוסח דבריו המדוייק. - אלא ללמדנו, שדווקא בזכות הטמון ב"זכרני נא" זה, בזכות שלא ביקש טובה כלשהי - נענתה תפילתו זו. אם במשך עשרים השנה ששפט את ישראל, היה מבקש פעם אחת טובה ממישהו - שוב לא היתה בקשתו נענית! דווקא משום שהיה שלם בהנהגה זו, זכה שה' זכרו לנקום בפלשטים כבקשתו: "ויהיו המתים אשר המית במותו, רבים מאשר המית בחייו" (שופ' טז, ל). ממש מבהיל, עד כמה חמור עניין זה של רדיה בפרך.

נמצינו למדים, שאדם המבטל את עתותיו בינו-לבינו-עצמו, הגם שאין זה שיעבוד לאחרים ואין כאן "עבדים לעבדים" - אבל איפה "עבדי הם"!! אמנם אינך עובד אצל פלוני - אבל כשאתה מתבטל גם אינך עובד אצלי! עקרונית, זוהי בדיוק אותה מעילה בהקדש שברשותך. אם הנשמה עובדת לגוף, אם היא כפויה לעשות כרצונו ולהתבטל - אם-כן הריהי שוב במצב של "עבדים לעבדים"! אין כל הבדל, אם היא מוכרת זמנה לאדון-זר ששמו: ראובן, או לאדון-זר ששמו: הגוף, או היציר-הרע. וזהו שאמר רבי יהודה הלוי בשירו: "עבדי-הזמן - עבדי-עבדים הם; עבד-ה' - הוא לבדו חופשי".

47 give her will never satisfy her, for she is of royal blood and royal upbringing, and has seen more in her father's palace than he could ever hope to supply. The same is true of the soul. If you were to bring it all the delights of the world, they would mean nothing to her. Why? Because the soul is from Above.

The soul does not belong to this world, and it has seen better than anything we can offer of its delights. Fine foods, vintage wines, and blue-white diamonds mean nothing to the soul, for it is a totally spiritual

entity. Naive attempts to appease its longings with such earthly frills are absurd.

Imagine telling an angel, which in fact possesses a lower soul than ours, "Come with me to Ben Yehudah Street; I'll buy you a falafel." Its response, if any, would be, "Are you out of your mind? I'm an angel! Do you think I need your falafel?" Angels do not consume food for physical pleasure, because the material has no meaning for them.

This phenomenon is not limited to the realm of the celestial. Even in this world, there have been special individuals who lived lives of spirituality. What if we had dared to ask the Ben Ish Hai or the Hazon Ish if they would like a good ice cream, or a lollipop? Physical things were nothing to these saintly men. But if we were to suggest an original Torah thought or an insight into a complicated Tosafot, they would have been pleased to hear it. They were spiritual beings even while clothed in physical garb.

49 What about us? Do we shortchange ourselves by settling for materialism while ignoring our spiritual needs? On a very basic level, "man has no superiority to an animal" (Kohelet 3:19). If we pat a horse, it feels good. Throw in an apple or a sugar cube, and what more does it need? If we pat a human being he feels good too, especially if a more sophisticated sugar

cube is included in the bargain. Man could easily have been, let us say, an alligator, and enjoyed a fulfilling, problem-free life of sun, sea, and tail flapping. Perhaps this would have sufficed for our bodies, but it could never suffice for our souls.

50 This conflict between body and soul explains why we constantly feel that we are being pulled in two directions. The body derives from the "dust of the earth" (Bereshit 2:7). This is where it comes from and this is what it understands. Its interests are confined to ease and indulgence. The soul, on the other hand, stems from a lofty Divine Source and it longs to acquire Torah and mitzvot. This is why "the wicked are full of regret" (Shevet Mussar 25); they are uncomfortable. Sinful though they are, their soul is still ever present, needling them with reminders of their degradation. "You failed," it whispers (or shouts), "You didn't do the right thing." They can never be truly happy because deep down, they know the truth. Like it or not, they know that they are not fulfilling their life's real purpose.

* Consider the plight of the soul. The epitome of refined spirituality, it happily enjoys the unparalleled ecstasy of basking in the glory of Hashem's Divine light in the upper Heavenly spheres. Then one day, with no prior warning, it is suddenly thrust into a coarse physical body and hustled down to our garish world. The soul takes a long, hard look at the body, and sees at once that it is out only to enjoy itself in the crudest possible fashion. Then it studies the realities of this world, and finds it to be the absolute antithesis of everything it stands for. Not surprisingly, the soul wants nothing to do with either the body or the lowly universe it inhabits. Consequently, it must be forced into its new home and its new neighborhood very much against its will.

וזהו שאמרו רבותינו במסכת "שבת" (פח): שעל כל דיבור ודיבור ששמעו ישראל בסיני - פרחו נשמתם, והיו זקוקים לטל של תחיית המתים. מפני ש"נפשי יצאה בדבורי": (שה"ש ה, ו) כל ימיה שואפת הנשמה לשוב אל ה', ופתאום היא שומעת בסיני את שאהבה נפשה: את שהיא מבקשת יומם וליל: כביכול: "מצא מין את מינו, ונעורו" (עירובין ט).

וזהו עיקר ההבדל בין ישראל לעכו"ם: כשה' אומר למשה להזהיר את העם לכל יעלו להר סיני, ומשה עונה: אבל "אתה העדתה בנו" כבר - אומר לו ה' "לך רד!" (שמות יט, כא-כד) - מה שהזהרתי אין בו די: יש להזהירם שוב! כי הם נמשכים לקדושה, כמו אל אבן-שואבת (מגנט בלע"ז).

ולעומתם, את אומות-העולם - גסוסים לא תביא אל הקדושה! כאשר ה' מציע להם תורה - הם לא ממהרים; הם לא פזיזים כישראל; צריך קור-רוח בחיים: מה כתוב בה? "לא תרצח!" - לא, תודה; "לא תגנוב!" - מצטער, זה לא בשבילנו (ספרי, ברכה); ואחרי כל זאת, הם עוד מעיזים לגנות באוי"ם "רצח חפים מפשע". נשמות ישראל תרות אחר הקדושה, כאיש תועה במדבר הנסוף ומתאוה למעט מים; אבל נפשות עכו"ם - נמלטות בבהלה כשהן מריחות קמצוץ קדושה מתקרב.

נשאבים אל הקדושה!

אבל נשמות ישראל - רצות אל הקודש! נדב ואביהוא, שני ענקי-רוח - מתים "בקרבנתם לפני ה'" (ויקי טז, א); הם לא הצליחו לכלוא את משאת-נפשם. ולא רק יחידים-גולה: ה' אומר למשה ולאהרן: "אל תכריתו את שבט משפחת הקהתי, מתוך הלוים. וזאת עשו להם וקיו ולא ימתו. אהרן ובניו יבאו ושמו אותם איש איש על עבדתו ואל

משאו" (במד' ד, יח-יט). מה קרה? מי רוצה להכרית את שבט הקהתי? - מסביר שם הספורנו, שבני-קהת היו מניחין את השולחן והמנורה והמזבחות, והיו רצים כולם לתפוש בארון כדי לשאתו: "ומתוך כך...". אומר המדרש (במד"ר ה, א) - "היו נוהגין בקלות-ראש והיתה השכינה פוגעת בהם". ולכן תקנתם היא, שאהרן ובניו ישימו "אותם איש איש על עבדתו ואל משאו"; יהיה סדר ידוע, ולא יבואו לידי מריבה בקודש.

ואף שבני-קהת הם אנשים בוגרים, מיושבים בדעתם, והם רואים במורעיניהם שהשקפות זו גורמת לקורבנות-בנפש - אבל אין להם שליטה על עצמם! נשמותיהם עורגות ונדחקות אל הקודש, מבלי לחשוב על המחיר לכך.

קצת רחמנות

זהו טיבה האמיתי של נשמת ישראל; של נשמת כל-אחד מאתנו. והכלל העולה מכל הנאמר הוא, שאין לנשמה מרגוע אלא ברוחניות; בקודש, ממנו נוצרה. כל עניין אחר - מעניין אותה פחות מאשר

קליפת-השום. חרותה האמיתית, היא במילוי שאיפתה האחת והיחידה: לעלות בקודש. לחרות זו של הנשמה התכווננו, כשאמרו "שאין לך בן-חורין אלא מי שעוסק בתלמוד-תורה" (אבות ו, ב). כי מבין מגוון האפשרויות בעבודת-ה', לימוד-תורה הוא עבורה פסגת החרות האפשרית, משום שאין בתורה דבר מלבד רוחניות טהורה. התורה - היא תמצית מרוכזת של כל עבודת-ה', והעיסוק בחכמת-אלקים - משיב את הנשמה הכלואה לחיים; מעניק לה הרגשה "ביתית", בעודה בנכר.

אסור לרדות בפרץ בעבד-העברי, בבן-החורין - וגם לא בנשמתנו; בבת-החורין, שמכרהו בית-דין-של-מעלה לשלטון הגוף, כדי לפרנס עצמה בקיום מצוות בעולם-הזה. אין לרדותה בפרץ: לא נתיש את רוחה בעבודות שאינן תואמות את טבעה; לא נדרוש ממנה פעולה מיותרת, שאין לנו צורך חיוני בה; ואף לא נעמיס עליה עבודה "שאין לה קצבה". אסור לומר לעבד: "עבוד בשדה עד שאשוב הביתה מן השוק" - וגם אנו נקפיד, לכל יכפה הגוף על הנשמה, לעמול ללא קצבה בשדות העולם-הזה, עד שוב לבית-עולמו משוקי-החומר.